

PRAVDY A OMYLY DUCHOVNÉHO VÝSKUMU

RUDOLF STEINER

GA 69a

III. Ako sa dá brániť duchovná veda?

25. marca 1911, Praha

Predchádzajúca prednáška by mala poskytnúť základnú náladu pre dnešné vysvetlenia. V tomto prejave som chcel najmä ukázať, že v základnej nálade teozofa by nemalo byť obsiahnuté nič z fanatizmu. Z celého tónu posledného prejavu možno vyplynulo, že by sme nemali uvažovať o dôvodoch proti teozofii, akoby sme ich mali v tomto prejave kúsok po kúsok vyvracať. Treba ich skôr uvažovať tak, že ukážu časť tých myšlienok, vnemov a pocitov, ktoré vznikajú niekomu, kto pristupuje k teozofii z dnešného vedomia. Inak povedané, argumenty proti teozofii by sme nemali považovať za neopodstatnené, ale za vysoko oprávnené argumenty v zmysle moderného vedomia, ako tie, ktoré vznikajú ako skutočné a nielen ako domnelé ťažkosti. Z toho sa však cítim oprávnené hovoriť v tomto prejave takým spôsobom, že všetko, čo dnes argumentujem za teozofiu, je posudzované v rovnakom svetle ako vyvrátenia teozofie, ktoré som uviedol „predbežne“, ako to bolo v predchádzajúcom prejave.

Stručne som tam charakterizoval obsah teozofie niekoľkými slovami a povedal som, ako treba premýšľať o pôvode teozofie, o skutočnom pôvode tohto poznania. Tieto počiatky nevznikajú bežnému normálnemu vedomiu, ale vznikajú iba vtedy, ak sa ľudská bytosť podrobí určitým vnútorným cvičeniam, ktoré

presahujú normálnu skúsenosť a spôsobujú stav, ktorý sa stane inak pri zaspávaní – ale úplne iným spôsobom. — že všetky vonkajšie dojmy sú tiché a tiež všetky myšlienky a vnemy, ktoré ich vyvolávajú. Pokiaľ potom procesmi života duše nenastane bezvedomie spánku, ale rozvinú sa také silné vnútorné sily, že vedomie zostane, a ak sa z duše vynesú sily, ktoré spia, inak pod povrchom vedomia, v duši sa objavuje vyššia intuitívna schopnosť. Potom je takáto duša na vyššej úrovni v rovnakej situácii ako slepo narodený, ktorý je úspešne operovaný a vidí rozprestretý svet svetla a farieb. V rovnakom zmysle sú okolo nás všetky veci a bytosti duchovného sveta, o ktorých hovorí teozofia alebo duchovná veda. Môžu nám však svitnúť, ak sa duchovné oči, duchovné uši prebudia zo spánku akoby vnútornou duševno-duchovnou energiou. Potom sa pred nami objaví nový svet.

Povedal som, že vonkajšia veda sa musí na niečom takom uraziť len preto, že sa vážne a svedomito usiluje o to, aby obsah poznania bol nezávislý od ľudského subjektu. Keďže sa správne tvrdí, že to, čo človek prežíva vo svojom vnútri, nie je nič iné ako niečo subjektívne, čo každý prežíva inak, čo môže mať iba individuálnu subjektívnu platnosť. Ak sa ľudská bytosť dostane od svojich subjektívnych duševných zážitkov k presvedčeniu o inom svete odlišnom od fyzického sveta – môže povedať odporca teozofie –, môže si to vyriešiť sám. Nedá sa to totiž dokázať tým istým spôsobom ako veci, ktoré získavame ako poznatky z experimentov, vedeckých pozorovaní alebo historických výskumov. — Niektorí ľudia teda pravdepodobne prijmú tieto veci a povedia, že vonkajší výskum má skutočne svoje hranice; nemôže nás zaviesť do oblastí, ktoré sú pre nás možno najcennejšie; ale každý si musí utriediť sám, čo presahuje vonkajší výskum, pretože každý musí mať individuálne zafarbený obraz toho, čo presahuje zmyslové vnímanie.

Ak by to však bolo správne, nebolo by možné zachovať teozofiu, potom by bolo všetko len niečím, čo by mal každý jeden človek pre seba ako svoje subjektívne presvedčenie a teozofia by si vôbec nemohla nárokovať žiadnu objektívnu platnosť. Nie je to však takýmto spôsobom. Ľudská bytosť to môže zistiť iba vtedy, ak bude robiť cvičenia duše, aby sa dostala k takýmto pôvodom nadzmyslového poznania. V takomto orientačnom rozhovore môžem len útržkovito naznačiť, čoho sa to týka. Z porovnania bdelého stavu so spánkom vyplýva, že sily našej duše môžu so zaspávaním slabnúť a už nevyvolávajú kognitívne sily z hĺbky. Preto sa pri zaspávaní rozprestiera temnota bezvedomia. Preto ten, kto chce týmto stavom vedome prejsť, si musí umelo spôsobovať také chvíle odlúčenia od vonkajšieho sveta, v ktorých má ešte vnútornú skúsenosť. Má vyvolať silné vnútorné sily. Dosiahnete ich meditáciou a koncentráciou myšlienok, pocitov a vnemov. Ak nepovažujeme to, čo nám vonkajší svet dáva len za sprostredkovateľa poznania alebo za impulzy nášho konania, ale ak sa najprv začneme hrabať v dôležitých, silných dojmoch z vonkajšieho sveta, kým tieto silné dojmy z vonkajšieho sveta vyriešime keď ich nepoužívame priamo, ale berieme ich do našich duší – oddelených od vonkajšieho prostredia, potom postupne rozvíjame sily driemajúce v duši. Chcel by som to ukázať na príklade.

Vidíme, ako jedna ľudská bytosť pomáha druhej. To môže spôsobiť taký silný impulz súcitu v našej duši, že nás tento impulz dojde k slzám. Môžeme byť zmýšľaní tak, že zakaždým, keď vidíme takýto čin, dostaneme taký impulz súcitu. To sa v nás môže zvýšiť tak, že sami konáme dobromyseľne, ak vidíme útrapy blížneho, že sa s ním dokážeme vcítiť a sme podnecovaní k súcitu z dojmu vonkajšieho sveta. Možno môžeme pokročiť tak ďaleko, že rozvineme ten istý pocit, ktorý sa prejavuje v

slzách, aj keď sme čelili len obrazu takejto akcie. Je mnoho ľudí, ktorí sa napríklad pri čítaní románu dostanú do pasáže, kde sa im pred dušou vyčaruje len obraz ľudskej biedy a ľudského súcitu, a potom sa objavia slzy. Dotýka sa ich to, čo je len obrazom vonkajšej reality, aby sa v ich duši uvoľnil podobný impulz, aký môže byť uvoľnený, inak iba vonkajší dojem fyzickej reality.

Ak však teraz predpokladáme, že v zvyčajnom vedomí uvažujeme jednoducho o takejto akcii, potom si už všimneme, že tento impulz je nekonečne slabší, že ho nedokážeme zvýšiť tak, aby nás dojal k slzám.

Ak dokážeme cvičeniami duše uvažovať o myšlienke, ktorá je spojená so súcitom, ústretovosťou, empatiou bez toho, aby sme boli akokoľvek vyvolaní vonkajším svetom,

Ak takúto myšlienku necháme voľne vynoriť a dokážeme sa do nej ponoriť tak, že sa s ňou úplne stotožníme,

Ak necháme tento obraz zosilniť, aby otriasol našou dušou tak, ako sa to len môže stať, inak iba vonkajším dojmom,

Začali sme „meditáciou pocitov“.

Ak v sebe necháte pôsobiť takú pocitovú meditáciu nie raz, nie päťdesiatkrát, ale znova a znova, všimnete si, že takáto meditácia vyvoláva z našej duše sily do takých pocitov, ktoré ju vnútorne rozvíjajú. Tomu, kto robí takéto cvičenia, sa zdajú tieto obrázky, ktoré sú stále živé iným spôsobom, než sú obrázky bežnej fantázie. Ak sa opakovane ponárate do takýchto meditácií, prežívate sa naozaj tak, akoby ste boli plní vnútorného života, ako to len cítite, inak, ak ste do svojho vonkajšieho tela vtláčili vnútro. — Áno, kým je duša vystresovaná a preniknutá tým, čo meditácia vyžaruje a hneď vstúpi do nášho vedomia, zažijete niečo tak, že si poviete, teraz žijem so všetkým, s čím som sa izoloval, inak v spánku od svojho fyzického tela. Žijem v ňom tak silno a živo, ako môžem žiť len

vtedy, ak som vo svojom fyzickom tele a moje oči, uši a ostatné zmysly ku mne nesú vonkajšie dojmy.

To, čo tu charakterizujem, sa nedá dokázať nijako teoreticky, ale iba skúsenosťou. Keď to človek zažije, je to dostupné v našom vedomí ako okamžitý pocit: Teraz ste oslobodení od svojho vonkajšieho tela; teraz však nežijete v ničom, ale v duchovno-duševnej podstate, ktorá je rovnako reálna ako zážitky fyzického tela. — Takéto vedomie musí existovať predtým, ako sa začne výskum v duchovnom svete. Nieкто, kto dosiahol takéto vedomie, je možno tak ďaleko ako nieкто, kto všetko pripravil na vonkajší experiment, takže potrebuje len uviesť všetky veci do pohybu, aby týmto experimentom rozpoznal fyzikálny princíp. Potom je tak ďaleko, že môže preniknúť do počiatkov duchovného sveta, ktorý je stále okolo nás.

Musím však opakovane zdôrazňovať, že takéto cvičenia duše sú potrebné len na výskum, aby sme ich zažili v duchovnom svete; nie sú však potrebné na to, aby sme pochopili, čo duchovný bádateľ dostane z duchovných svetov a ako výsledky vypovedá. Keďže posolstvá teozofie možno pochopiť s prirodzeným citom pre pravdu a so zdravou logikou. Duchovný bádateľ môže skúmať len fakty a bytosti duchovného sveta, ale každý nezaujatý človek ich môže pochopiť s prirodzeným citom pre pravdu a zdravou logikou.

Musíme teda povedať, že počiatky tohto svetonázoru, ktorý nazývame teozofia, sa získavajú iba rozvojom duše. Ak chce teraz nieкто argumentovať, všetko, čo takto ľudská bytosť vyprodukuje ako poznanie, ktoré nie je kontrolované vonkajšou realitou, je opakom vedeckosti v modernom zmysle, pretože je to niečo individuálne a okrem toho, každý človek sa musí dostať k niečomu inému. . Na druhej strane treba zdôrazniť, že je to naozaj úplne správne, čo sa takto hovorí, ale len pre určité prípravné úrovne rozvoja duše. Ľudská bytosť musí prežiť

niekoľko vážnych bojov a mnohé veci, ktoré sú pre neho dôležité len vtedy, ak chce pokročiť k takémuto poznaniu. S týmito subjektívnymi skúsenosťami duše pravdepodobne spoznáva, aké ťažké je oddeliť sa od sveta, do ktorého aj tak patríme. Vznikajú tak obrovské ťažkosti. Deje sa v nás veľa vecí, ktoré sa týkajú len nás.

Potom však dosiahnete bod vývoja duše, v ktorom okamžite viete: teraz som ďaleko za subjektívnym; teraz zažívam pravdu, ktorá je zbavená všetkého subjektívneho. Teraz má človek bezprostredný pocit, prenikol do sveta duchovno-duševných skutočností. Jednoduchá úvaha ukazuje, že aj v rámci našich bežných vied existuje mimoriadne významná veda, pomocou ktorej sa získavajú vedomosti takým spôsobom, ako som to práve charakterizoval: matematika. Už pomocou najjednoduchších matematických operácií sa môžete presvedčiť, že pravda sa získava s úplnou izoláciou duše. Kto však takúto pravdu našiel, vie, že každý, kto vykonáva rovnaké operácie, musí určite dospieť k rovnakým výsledkom. Nikto nemôže rozpoznať Pythagorovu vetu – aj keď si myšlienkové operácie vizualizujeme na tabuli – okrem toho, že vnútorne zažije vhodné vzťahy. Niektorí, ktorí raz interne pracovali na Pythagorovej vete, vie, že všetci musia dospieť k rovnakému výsledku. Tak je to aj s matematickým poznaním. Teraz môžeme povedať, že metóda duchovného výskumu prebieha na rovnakom princípe ako v matematike, ktorú považujeme za najistejšiu vedu. Milióny ľudí si môžu o matematickej vete myslieť inak, niektorí, ktorí ju raz vo svojom vnútri zažili, vie, že je to pravda. To platí aj pre poznanie, ktoré dosiahnete v duchovnom svete.

Niektorí, ktorí chcú robiť epistemologické námietky, by mohli povedať, že človek dosiahne matematické pravdy v najhlbšom vnútri duše, ale nemôže ich priamo aplikovať na existenciu. V skutočnosti môžeme zistiť vzťahy v skutočnosti s

matematickými znalosťami – niekto môže povedať –, ale žiadna matematika nemôže rozhodnúť o tom, či skutočne existujú bytosti, ktoré v sebe nesú tieto matematické princípy; realitu treba zažiť aj inak ako matematickými úsudkami.

Táto námietka je úplne opodstatnená. Patrí dokonca aj k tým, ktoré sa pridávajú teozofa, takže nemôže ľahko obhajovať teozofiu. Pri tejto námietke však treba brať do úvahy, že ľudská bytosť nezažije matematickými úsudkami to, čo zažije, ak sa dostane do nadzmyslového sveta. Žiadny matematický úsudok nemôže poskytnúť pohľad na vlastné ego ako na objekt vlastného ega, ako keby sme opustili svoju osobnosť a pozreli sa na seba. Nemôžeme nájsť svoje ego ako objekt pomocou matematických úsudkov. Podstatný je pohľad na vlastné ego. S matematickými úsudkami zostávame vo svojej osobnosti, s nimi nemôžeme preniknúť do vonkajšej reality. V momente, keď čelíme sebe, sme sa časťou svojej bytosti stiahli zo svojho tela a vstúpili do objektivity. Cítíme sa vo veciach, sme vo vnútri reality. To je ten rozdiel, fakt, že matematika sa síce dostáva k vnútornej istote, ale nedosahuje realitu. Naproti tomu sa nadzmyslové poznanie dostáva do reality. Preto ten, kto napreduje na ceste duchovného bádania, sa dostáva aj k novému konceptu, novej predstave reality. Teraz s touto novou koncepciou reality, ktorá je zároveň vizuálnou koncepciou, môže ľudská bytosť pristupovať k úvahám o ľudskom živote. Chceme si to priniest domov pomocou príkladu.

Pre zmyslový pohľad ľudská bytosť vstupuje do existencie narodením a končí ju smrťou. Pre čas pred narodením alebo počatím a pre čas po smrti nemôže vonkajšie zmyslové vnímanie rozpoznať nič z objektívnej povahy človeka. Ak sa však človek postaví tvárou k sebe a naučí sa pozerat' zvonku na ľudskú bytosť práve charakterizovaným spôsobom, zároveň si uvedomí, že táto vonkajšia prirodzenosť, ktorú môžu vnímať

zmysly, je založená na niečom nadzmyslovom, čo je skutočným tvorcom tohto zmyslového organizmu. Uvedomuje si, že od okamihu narodenia sa začína tajomný vývoj človeka. Tam si môžeme uvedomiť, ako sa z hlbokého podložia ľudskej existencie v ešte neistých črtách dieťaťa postupne vtláčajú do seba isté vlaky, ako sa jeho gestá a schopnosti čoraz istejšie rozvíjajú zvnútra navonok. Mozog, nástroj nášho myslenia, sa po narodení vyvíja ešte dlho; je stále transformovaný a organizovaný. Teraz je však mozog nástrojom našej mentálnej skúsenosti. Ak sa na tento ľudský život pozrieme duchovne-vedecky, musíme si položiť otázku, kedy nastáva v ľudskom živote ten moment, kedy duševno-duchovný je úplne schopný použiť svoj nástroj, mozog? V prvých detských rokoch to ešte neplatí. Pretože inak dieťa nepotrebovalo veľa vecí dosahovať dojmami z vonkajšieho sveta a napodobňovaním a my sme nemuseli dieťa vzdelávať. Až v priebehu prvých rokov môžeme postupne využívať nástroj mozgu. Duchovne-vedecky to môžeme vyjadriť tak, že náš mozog sa najskôr v priebehu života stane nástrojom ega.

Keď sme o niečo starší – dvadsať a viac rokov –, úplne sme sa naučili používať svoj mozog, vrátiť sa do bývalých životných epoch, potom duchovno-vedecké pozorovanie ukazuje, že mozog bol vypracovaný až v ranom detstve. Duchovnému bádateľovi je zrejmé, že to, čo neskôr v ľudskej bytosti použije mozog, je rovnaké ako to, čo pôsobilo na vývoj mozgu zo síl, ktoré žiadne zmyslové oko nevidí. Niektorí, ktorí k týmto veciam pristupujú s rozumom, môžu povedať, takže uvádzate, že okolo hlavy dieťaťa vidíte detskú duchovnú atmosféru a že z tejto detskej atmosféry, z akejsi aury hlavy, vychádzajú duchovné sily, ktoré pôsobia na mozog dieťaťa, aby sa neskôr mohol stať nástrojom ega. Potom, hovoríte, táto hlavová aura, ktorá ako astrálna forma obklopuje detskú hlavu, vkĺzne dovnútra, aby ju

použila ako nástroj zvnútra, na ktorom sama v detstve pracovala. Tvrdíte teda, že to, čo používa mozog, je v detstve duchovná vec. Pohybuje sa zvonku dovnútra, pôsobí najskôr v ľudskom organizme, potom vstupuje do jeho vnútra a ako ego považuje a chápe svet s nástrojom, ktorý vznikol vlastnou silou. Žiadny nástroj nemožno dať do služieb inteligentnej ľudskej kultúry, ktorý sama ľudská inteligencia nevyprodukovala. Ak ste dosiahli taký duchovný pohľad, že vidíte, ako duchovno-duševné ľudskej bytosti pracujú na konfigurácii vašej postavy, ako sa v živote vyvíja, potom si môžete takmer povedať: preto je to duchovno-duševné zapojený do toho, čo je jeho fyzické. — Stále si môžete povedať, musíme teda uznať duševno-duchovné tak, že existuje skôr ako fyzicko-telesné, pretože fyzicko-telesné sa musí len rozvíjať. — Musíte však pokročiť v pozorovaní a musíte si položiť otázku, či je to duchovno-duševné, ktoré vytvorilo mozog, rovnaké pre všetky ľudskej bytosti, ktoré pôsobí pred narodením na človeka? Prípadne, je to niečo individuálne pre každého človeka?

Samozrejme, skutočné pozorovanie života nemôže pomôcť priznať, že každá ľudská bytosť je postavená individuálne, že má teda individuálne schopnosti, ktoré závisia od používania jeho vonkajších nástrojov, od jeho vonkajších síl, a preto ho nemožno vybudovať všeobecnou ľudskou prirodzenosťou, ale ľudskou individualitou.

To znamená, že ak vystúpime k stvoriteľovi ľudskej postavy, ktorá sa zjavuje jasnovidcovi v aure dieťaťa, musíme povedať, že je vytvorená úplne individuálne. Ak sa ako odborný pedagóg pozrieme na dospievajúcu ľudskú bytosť, môžeme vidieť, ako sa určité schopnosti prejavujú, u jedného človeka tak a u druhého onak. O týchto schopnostiach treba povedať, že hľadajú to, čo je dostupné práve v určitom kultúrnom regióne, napríklad jedno

dieťa má umelecký talent, druhé manuálne talent, tretie intelektuálne atď.

Odkiaľ pochádza to, čo sa objavuje v našom súčasnom živote? Čo núti dospelujúce dieťa k takým výkonom, aké sa v našej kultúre podávajú? To sa vyvinulo mimo dieťaťa, o ktoré sa snaží. Dieťa má tú či onú schopnosť, ten či onen konkrétny talent. Ak však chceme uznať túto súdržnosť, musíme sa v našej kultúre vrátiť do bývalých štátov. Ak by takéto dieťa nesúviselo s tým, čo sa deje na zemi, mohlo by skutočne inklinovať k niečomu všeobecnému, ale nie k niečomu konkrétnemu, čo pochádza z nášho kultúrneho života. Je teda pochopiteľné, že dieťa musí mať osvojené určité vzťahy s tým, čo hľadá v rámci kultúry pre svoje schopnosti. Preto si nemôžeme myslieť inak, duše, ktoré sa stelesňujú a prejavujú tú či onú schopnosť, už boli raz na zemi a v tom čase sa pripravili na to, ku ktorému majú takú náklonnosť.

V normálnom vedomí si to však môžeme len myslieť. Potom si však uvedomíme, že duchovná veda môže vystúpiť z tejto púhej možnosti myslenia k pohľadu na fakty. Teraz sa môžeme pýtať, kde možno navonok pozorovať detskú auru, ktorá sa ponorí do vnútra, aby použila mozog ako svoj nástroj?

Áno, tento moment vyzerá veľmi jasne. Každá ľudská bytosť, ktorá sa snaží rozpamätať sa na svoje bývalé životné podmienky, sa dostane len do určitého bodu — potom sa pamäť preruší a nanajvýš mu rodičia alebo tí, ktorí boli okolo neho, môžu povedať, čo bolo predtým. Každý človek však musí predpokladať, že jeho ego existovalo aj v časoch, ktoré si nepamätá. Pre presného pozorovateľa sa tento čas zhoduje s časom, keď sa človek ako dieťa učí sám sebe hovoriť „ja“, vtedy sa objavuje vedomie ega. Doteraz sa vracia aj spomienka na človeka. To, čo existuje pred prebudením vedomia ega, uniká z pamäte. Tu máme čas: dieťa, ktoré povedalo: „Ján je tam“, „Je

tam Mária“, teraz hovorí: „Som tam.“ V čase, keď sa človek začína cítiť ako ego, jasnovidné vedomie vidí detskú auru, ktorá sa doňho presúva.

Z tohto faktu môžeme usudzovať, že naša pamäť nie je v žiadnom prípade určujúca pre existenciu nášho ega. Môžeme tiež zdôrazniť, že bezpochyby existuje v našom živote čas, keď ego existuje, a napriek tomu ľudská bytosť nemôže nájsť toto ego vo svojej pamäti. Kto by však veril, že ego sa prebúdza až vtedy, alebo by bol človeku vtlačení, keď sa dieťa naučilo hovoriť „ja“, uveril by niečomu absurdnému. Ak sa naše ego rozprestiera viac dozadu, ako dosahuje naša pamäť, tiež nás neprekvapuje, ak duchovná veda tvrdí, že je možné rozšíriť ego ešte viac – za narodením do bývalých životov. K pohľadu na ego sa však v týchto štádiách vývoja, ktoré nie sú dostupné normálnemu vedomiu, dostávame len postupne, a to pomocou konkrétnych cvičení duše, meditácií atď. Rád by som tu opísal najzákladnejšie takéto cvičenia duše.

Ľudská bytosť si v sebe musí vyvinúť konkrétnu náladu, ktorú možno nazvať „pokoj“, ak chce vidieť do budúcnosti. Ak sa môže s pokojom pozeráť do budúcnosti, dosiahol veľa, aby dosiahol vyššie videnie. Túto náladu možno opísať možno tak, že človek si hovorí, svet nás môže chváliť, môže nás odsúdiť, to či ono nám môže byť v budúcnosti uložené, strašné alebo pekné veci – postavím sa vzpriamene a prijať všetko, čo môže prísť, s vyrovnanosťou a neohrozene čeliť budúcnosti.

Môžete to opísať veľmi jednoducho – ale môžete to dosiahnuť iba dlhou praxou duše meditatívneho druhu. Ak človek v sebe rozvinie túto náladu, naučí sa najprv otvárať bránu, ktorá oddeľuje bežné vedomie od zážitkov prvého detstva; potom sa naučí pozeráť do prvých detských rokov a potom ešte ďalej. Stručne si sprístupňuje retrospektívu bývalých životov na Zemi. Prinášame ako osobitnú metódu dosiahnutie neohrozenej

nálady do budúcnosti. S absolútnym pokojom k budúcnosti získavame možnosť pokračovať v chode nášho ega až do bodu, kedy sa v živote objaví vedomie ega. Potom však duchovný bádateľ nechce prestať, ale môže rozšíriť svoje vedomie nad zvyčajnú mieru a opakované životy na zemi sa preňho môžu stať realitou.

Proti tomu, čo som dnes naznačil, sa dá ešte veľa namietat'. Chcel som však uviesť iba spôsoby, na ktorých môžete nájsť metódy na obranu teozofie. Mohol by som prelomiť iba prvú pôdu, ale hľadanie tejto cesty môže postupne viesť k obrane teozofie proti takým útokom, ktoré sú z druhej strany úplne oprávnené.

Podobne je to, ak sa tieto útoky týkajú morálnej oblasti. Tam sme museli povedať, že tí, ktorí majú určité oprávnenie, hovoria, že vaše učenie o reinkarnácii takmer podporuje egoizmus. Keďže si ľudia môžu povedať, musíme konať dobro; pretože ak robíme zlé, musíme v budúcom živote zbierať plody zlého. Ak však konáme dobro, zbierame plody dobra. Vzniká z toho iba jemný egoizmus. Dá sa to rozšíriť aj na prácu karmy. Ak sa pozastavíme nad touto myšlienkou, možno povieme nasledovné, považujeme napríklad človeka za človeka, ktorý si hovorí: Chcem robiť dobro, lebo dobro mi prináša dobré ovocie a nie je výhodné robiť zlé, lebo ovocie zlého musím niest', tak sa toho zdržujem. — Takúto ľudskú bytosť porovnávame s inou, ktorá o veciach, ktoré sa jej týkajú, zmýšľa úprimne, predpokladáme napríklad rodičov, ktorí majú zásadu vychovávať svoje deti ku kompetentným ľuďom. Keby sme sa spýtali týchto rodičov, prečo to robia, možno by sme dostali odpoveď, že keď raz zostarneme, máme deti, ktoré sa vedia vyrovnat' so životom, ktoré nás vtedy môžu podporovať. — Máme tu prípad, ktorý nám ukazuje, že dobro sa koná kvôli

ovociu, ktoré možno raz očakávať, pretože takáto výchova sa určite uskutočňuje aj zo sebeckého hľadiska.

Kam môže takýto pohľad ešte viesť, aj keď je sebecký? Keďže ľudia majú hľadisko vychovať zo svojich detí schopných ľudí, aby mali oporu v starobe, je to spočiatku – celkom objektívne – vec, ktorá sa morálnymi deklamáciami nedá zvládnuť. Je to skôr niečo, čo ukazuje, že tvrdenie filozofa je pravdivé: kázať morálku je ľahké, založiť morálku je ťažké. — To však neznamená, že by človek nemal vychovávať svoje deti z takéhoto hľadiska, ale že treba uznať, ako sa ľudské bytosti dostali pod taký vplyv. Ak rodičia akoukoľvek starostlivosťou vychovávajú svoje deti k schopným ľudským bytostiam a potom sa deti stanú schopnými v živote, nielenže pomáhajú rodičom, ale sú aj užitočnými členmi ľudskej spoločnosti. Môžeme si však všimnúť dodatočný efekt. Ak rodičia začnú vychovávať svoje deti takýmto spôsobom – aj keď ich pohľad bol spočiatku sebecký –, potom sa s takouto výchovou čoskoro prebudí niečo nesebecké. Dosiahneme to, čo sa nedá dosiahnuť obyčajným morálnym kázaním: sám život nás vychováva od egoizmu k altruizmu.

Rovnako ako pri výchove je to aj so zásadou, ktorú môžeme mať, ak konáme dobré a vynechávame zlé, aby sme v budúcom živote mali plody súčasného života. Spočiatku je to sebecké, ale vieme, že ľudská povaha má taký egoizmus. Nejde však o to, že je to tak, ale o otázku: ako život prekoná egoizmus?

Tam si môžeme uvedomiť, že ľudská bytosť môže prijať učenie o karme tak, že si povie, zdržiavam sa zlého, lebo mi to prináša zlé ovocie, a budem robiť dobré, lebo mám dobré ovocie. Pod vplyvom tohto princípu sa však sebecký postoj postupne mení na nesebecký.

Preto musíme povedať, že ak nejaká etika obsahuje také pekné princípy, napriek tomu sa podobá – ak káže len dobro – človeku,

ktorý stojí pred pecou a hovorí, drahá pec, vieš, že je vašou povahou zahriať miestnosť. — Tam môžeš dlho kázať; nezohrieva sa. Ak si však ušetríme kázeň a dáme do pece uhlie a drevo ako palivo, miestnosť sa tým zahreje a potom sme bez kázania našli jej morálku. To platí aj pre ľudské bytosti. Odborníkovi na psychológiu je jasné, ako málo sa v živote robí obyčajným kázaním o morálke. Morálka musí prúdiť ako sila do ľudskej prirodzenosti. Ak dáme duši karmickú doktrínu ako palivový materiál, potom je možno najprv prijatá kvôli egoizmu, ale tým sa posilňujú sily duše, takže potom z egoizmu môže vzniknúť nesebecký čin.

Teozofia ako doktrína sa teda netýka len etiky, ale chápeme ju ako súhrn myšlienok, ktoré pôsobia v duši a menia nás na iných ľudí. Nikto nechápe doktrínu karmy tak, že hovorí, mám pred sebou ešte veľa životov; Mám ešte čas do ďalšieho života, aby som sa stal slušným človekom. — Takto nikto nemôže uvažovať. Niektorí, ktorí prenikajú do seba karmickou doktrínou, vidia ovocie svojho súčasného života zažívajúce v budúcom živote; teraz položíte základy slušnej ľudskej bytosti, ktorou môžete byť v budúcom živote. Ak však nevytvoríte príčiny pre slušného človeka teraz, nemôžete sa ním stať v budúcom živote. Ak správne chápete doktrínu karmy, nemôžete egoizmus zaniest príliš ďaleko. Pretože nás to kedykoľvek presvedčí, aby sme nielen egoizmus premenili na altruizmus, ale aj aby sme si uvedomili, že nestaviame fatalisticky na tom, čo nám osud ukladá. Uvedomujeme si, že to, čo vtedy funguje v našej karme, sme spôsobili my sami.

Teraz by som sa ešte rád vyjadril k tomu, čo by sa dalo z náboženského pohľadu namietat proti teozofii. Dá sa povedať, že teozof uznáva, že v ľudskej bytosti žije niečo najvyššie, ako kvapka z božského mora. Tam sa to, čo môže človek získať pre seba, vloží takpovediac ako božská sila do ľudskej duše, a

potom s takýmto postojom nemožno rozvíjať tú oddanosť tej Bytosti, ktorá pretkáva svet. Náladu – môže povedať ktokoľvek – ktorú skutočne náboženská ľudská bytosť pociťuje v nanajvyšš nezištnej oddanosti Bohu, ktorý preniká vesmírom, by zhoršovala teozofická nálada, ktorá prenáša iskru božstva do ľudskej bytosti ako do jeho „vyššieho ega“, ktoré postupne sa prebojuje k Pavlovmu pohľadu: nie ja, ale Kristus vo mne. Treba povedať, že všetko, čo ľudská bytosť dokáže rozpoznať, pochádza z toho, čo je prepletené vesmírom.

Nie je nič iné možné? Ak človek rozumie tomu, čo som znázornil v tom najlepšom zmysle, povie si, tak vo vás žije časť Božej moci. Si daný nielen sebe, ale stojíš tam s časťou Božej moci. Ak ste nejaký čas pokračovali – v tomto alebo v budúcom živote – potom zvažte, čo bolo vašou povinnosťou. Vašou povinnosťou bolo rozvinúť semená Božej moci, ktoré sú vo vás uložené – inými slovami, aby ste sa stále viac podobali tomu, čo od vás táto sila vyžaduje. Postupný vývoj, postupné zdokonaľovanie sa stáva povinnosťou, aby vo vás mohla stále aktívnejšie vznikáť Božia sila. Teozofia nevyžaduje také náboženské cítenie, ktoré pozostáva len z obyčajnej oddanosti božskému, ale také, ktoré si hovorí, musím pracovať na svojej dokonalosti. Ak to neurobím, nechám v sebe Božie semená nerozvinuté a potom sa nestanem obrazom, ale karikatúrou božstva. To sa však nesmie stať. Mám povinnosť zdokonaľiť sa.

To je aktívna oddanosť Bohu. Je to náboženská nálada, ktorá vyzýva človeka, aby stále viac robil pre svoje poznanie, staral sa viac a viac o svoju morálku, bol bystrejší a horlivejší rozvíjať tie sily, ktoré boli vložené ako božské sily do jeho duše. V budúcnosti teda žijeme s náboženskou náladou, ktorá neposkytuje pasívnu oddanosť božstvu, ale náladu, ktorá od nás vyžaduje, aby bolo naše ego stále božskejšie. Voči božskému, ktoré sa prelína a žije vo vesmíre, by bolo najväčším porušením

povinnosti, keby sme nechali svoje ego nedokonalé. Nie je dovolené nechať talent, ktorý sme dostali, nevyužitý; musíme čo najlepšie využiť svoj talent. Ak hovoríme o náboženskom prvku, ktorý môže pochádzať z teozofie, musíme túto aktívnu náladu vziať do úvahy.

Môžete si teda uvedomiť, že existuje veľa vecí, ktoré človek prináša ako prvky, aby ukázal, že teozofia môže posilniť život na jednej strane, môže zmeniť egoizmus na altruizmus a spôsobiť náboženskú náladu, ktorá môže rozvinúť aktívnu zbožnosť do budúcnosti. Minule sme sa zamysleli nad druhou stranou otázky. Môžeme povedať, že námietky a vyvrátenia sú oprávnené, ktoré možno namietat' proti teozofii, ale potom sa môžeme postaviť proti týmto námietkam takým spôsobom, ako som teraz uviedol. Potom sa môžeme jednostranne pýtať celého nášho ľudského bytia, nielen rozumu a rozumu, a môžeme si povedať, no možno je pravda, že sú veci, ktoré začínajú tam, kde rozum končí. Potom musíme dať do pohybu celú našu ľudskú bytosť a on sa musí rozhodnúť. O tom však môže rozhodnúť každá jedna duša. Teozofia je teda duchovný prvok, ktorý sa najintenzívnejšie prihovára k ľudskej individualite, pričom ľudskú individualitu vyzýva k najvyššiemu rozhodnutiu aj v porovnaní s rozumom.

Ak sa človek cíti byť vložený do takýchto živých a svätých pudov, postupne nachádza cestu, ktorá ho odhaľuje: stojíš tu na tejto zemi; patríte ako fyzicko-zmyslová ľudská bytosť do fyzicko-zmyslového sveta a svojou dušou a myslou patríte do duchovného sveta.

Svoje poslanie prijímate z duchovného sveta a do vývoja celého Zeme musíte vtlčiť to, čo ste si z duchovného sveta priniesli. Máte poslanie byť prostredníkom medzi pozemským procesom a duchovnom, ktorý si núti svoju cestu na Zem, ktorá chce prúdiť do pozemskej existencie. Ak sa naučíte rozpoznávať

teozofickou meditáciou, že je to tak, a dokážete zmeniť teozofické prehĺbenie na dispozíciu, ktorá vám dáva to nekonečne blažené naplnenie vašej mysle, vášho srdca, ktoré sa môže prejavíť vo vedomí spojenia s časným, prechodným, ako aj s večným, potom si môžete povedať, že ste zakorenení svojou bytosťou vo večnosti, že ste skutočne pripútaní ako zmyslová ľudská bytosť k zemi, ale len preto, aby ste si uvedomili večné v pozemskej podobe so svojím poslaním.

Takýmto postojom sa môže stať teozofia, ak sa v človeku zmení so základnou náladou, ktorú možno umelecky vyjadriť slovami:

Veci kozmického priestoru
Hovorte ľudským zmyslom,
menia sa v priebehu času.
Ľudská duša žije spoznávajúc,
Priestorovo neobmedzená a nezmätená
behom času,
V ríši večného ducha.